

**КОМПЛЕКС ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЗАСТОСУВАННЯ
НАВЧАЛЬНИХ ТРЕНІНГІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

У статті конкретизовано зміст понять “умови” і “педагогічні умови”. Уточнено класифікаційні групи педагогічних умов. Проаналізовано дисертаційні дослідження, що стосуються проблеми виокремлення педагогічних умов підготовки майбутніх економістів, економістів-міжнародників, фахівців міжнародних економічних відносин. Згенеровано низку ймовірно ефективних педагогічних умов професійної підготовки майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин засобами навчальних тренінгів. Визначено комплекс педагогічних умов застосування навчальних тренінгів у підготовці майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин, до яких зараховано: створення мотиваційно-акмеологічного тренінгового середовища для професійної адаптації студентів; формування професійного інтелекту майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин у міждисциплінарному навчальному тренінгу; подолання праксеологічно-когнітивної неузгодженості в змодельованих ситуаціях професійної взаємодії студентів у навчальному тренінгу; забезпечення самоосвітньої пізнавальної діяльності майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин для активної участі в тренінгових вправах.

Ключові слова: педагогічні умови, навчальні тренінги, професійна підготовка, економічна освіта, майбутні фахівці міжнародних економічних відносин, студенти.

У сучасних педагогічних дослідженнях, пов'язаних з проблемами вдосконалення функціонування педагогічних систем, підвищення ефективності освітнього процесу, одним з аспектів, що викликає найбільший інтерес, є виокремлення, обґрунтування й перевірка педагогічних умов, що забезпечують успішність експериментальної роботи. Вирішення цього завдання іноді викликає труднощі в дослідників, що здебільшого зумовлено такими причинами:

- 1) однобічне уявлення про феномен ключового поняття “умови”;
- 2) підбір педагогічних умов, що належать до різних класифікаційних груп;
- 3) нечітке розуміння спрямованості виявлених умов у межах конкретного дослідження;
- 4) слабка обґрунтованість вибору конкретних умов тощо.

З метою запобігання виникненню подібних труднощів визначення ефективних педагогічних умов застосування навчальних тренінгів (НТ) у професійній підготовці майбутніх ФМЕВ здійснено за декількома напрямками:

- аналіз і конкретизація змісту понять “умови” та “педагогічні умови”;
- уточнення класифікаційних груп педагогічних умов;

- аналіз дисертаційних робіт, що стосуються проблеми виокремлення педагогічних умов підготовки майбутніх економістів, економістів-міжнародників, фахівців міжнародних економічних відносин (далі – ФМЕВ);
- генерування низки ймовірно ефективних педагогічних умов професійної підготовки майбутніх ФМЕВ засобами НТ;
- залучення експертної групи до процедури виокремлення найефективніших педагогічних умов з переліку запропонованих;
- теоретичне обґрунтування обраних педагогічних умов.

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців економічної сфери знайшла своє відображення в наукових доробках вітчизняних (С. Адамів, Н. Андрущенко, О. Бабаян) та зарубіжних (Н. Дегтярева, Р. Кац (R. Katz)), М. Кларк (M. Clark), Ф. Мохсен (F. Mohsen) та ін.) учених. Дослідники визначають ключові аспекти фахової підготовки майбутніх економістів (Н. Тувакова), сучасні вимоги до формування професійної (О. Бабаян); комунікативної (О. Кричківська, І. Ярощук), інформаційної (Н. Баловсяк), міжкультурної компетенції (О. Зеліковська), мобільності (Є. Іванченко), науково-пізнавальної компетентності (Л. Борисенко), комунікативної культури (В. Дубова), готовності до міжкультурної комунікації (Г. Захарова), до професійного іншомовного спілкування (Н. Логутіна) майбутніх економістів на основі використання міжпредметних зв'язків (В. Вишпольська), індивідуального (Л. Дибкова), імітаційно-ігрового підходу у викладанні психолого-педагогічних дисциплін (М. Вієвська), в умовах нових технологій (Ю. Деркач) та використання активних методів навчання в процесі теоретичної підготовки студентів економічних спеціальностей (К. Кірей) і навчальних тренінгів у вищій школі (І. Мельничук). Детальний теоретичний аналіз згаданих дисертаційних робіт засвідчив відсутність цілеспрямованих пошуків комплексу педагогічних умов застосування навчальних тренінгів у підготовці майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин.

Метою статті є висвітлення теоретичних основ та дослідницької стратегії визначення комплексу педагогічних умов застосування навчальних тренінгів у підготовці майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин.

Аналіз філософської літератури свідчить, що тлумачення терміна “умова” дослідники пов'язують із встановленням низки взаємозв'язків предмета з явищами навколишньої дійсності, без яких перший існувати не може. У філософському словнику згадане поняття визначено як “те, від чого залежить щось інше; вагомий складник об'єктів, станів, взаємодій (освітньої, професійної тощо), наявність якого детермінує існування самого явища” [8, с. 707]. Отже, низка конкретних умов того чи іншого явища створює середовище його перебігу, виникнення, існування та розвитку.

У психологічній науці термін “умова” зазвичай застосовують у контексті пояснення специфіки розвитку певного психічного стану, його роз-

кривають за допомогою комплексу внутрішніх і зовнішніх детермінант. Останні, за словами науковців [6, с. 35], власне прискорюють або сповільнюють психологічний розвиток людини, визначають його динаміку й кінцеві результати.

У педагогічних дослідженнях науковці дотримуються схожої позиції щодо трактування аналізованої дефініції. Так, під педагогічними умовами розуміють сукупність взаємопов'язаних чинників, необхідних для створення цілеспрямованого освітнього процесу з використанням сучасних педагогічних інновацій, що забезпечують формування професійної компетентності майбутнього фахівця. В освітній практиці створення специфічних умов пов'язано з урахуванням психологічного та педагогічного аспектів розвитку досліджуваних феноменів. Психологічний аспект передбачає вивчення внутрішніх характеристик явища у внутрішніх структурах особистості з метою спрямованого впливу на них. Педагогічний аспект пов'язує психологічний зміст із чинниками і механізмами, що забезпечують бажаний розвиток процесів, явищ, властивостей; передбачає виявлення та створення обставин, що забезпечують ефективність впливів. Водночас урахування педагогічного аспекту зумовлено необхідністю визначення тих умов, які сприяють реалізації найважливіших цільових установок застосування тих чи інших сучасних педагогічних технологій як засобу науково-дослідницької діяльності.

Здійснений порівняльно-синтезуючий аналіз дефініції “умова” засвідчив, що цей термін є загальнонауковим, а його зміст у педагогічному розумінні можна охарактеризувати сукупністю положень, як-от:

- умова – це низка взаємопов'язаних причин, обставин, об'єктів тощо;
- певна сукупність обраних умов впливає на динаміку формування педагогічних феноменів;
- перетворювальний вплив, отриманий у результаті реалізації умов, прискорює або уповільнює розвиток певних явищ.

Нині термін “умова” широко вживають у наукових працях для опису педагогічних систем, створення структурно-функціональних моделей реалізації низки умов, для яких ще немає загальноприйнятої класифікації. Тому науковці виокремлюють різноманітні групи умов, спираючись на їх значущі ознаки.

За характером впливу умови бувають *об'єктивні* та *суб'єктивні*. Перші забезпечують існування й функціонування освітніх систем (нормативно-правова база, засоби інформації тощо). Суб'єктивні ж умови детермінують динаміку розвитку педагогічних систем, процесів, явищ, демонструють потенціал суб'єктів освітньої діяльності, рівень узгодженості дій викладачів і студентів, ступінь особистісної значущості професійних (навчальних) мотивів, цільових пріоритетів тощо.

Зважаючи на специфіку досліджуваного об'єкта педагогічного впливу, виокремлюють *загальні* (соціальні, економічні, культурні, національні,

географічні тощо) та *специфічні* (особливості соціально-демографічного складу студентів; місцезнаходження ЗВО; матеріально-технічні можливості освітньої установи тощо) умови, що безпосередньо чи опосередковано регулюють процес функціонування та розвитку педагогічних систем. Науковці наголошують, що значущими в забезпеченні розвитку певного досліджуваного явища є умови, пов'язані з характером морально-психологічної атмосфери в педагогічному та студентському колективах, рівень педагогічної культури педагогів тощо.

Виокремлення різних груп умов, які певним чином зумовлюють розвиток і функціонування освітніх систем, є цілком обґрунтованим. Однак, вважаємо за необхідне зауважити, що під час здійснення теоретичного аналізу будь-якого конкретного аспекту цілісного освітнього процесу варто застосовувати низку умов, які добираються за певною ознакою, відображають спрямованість на формування складових досліджуваного феномену.

Трактуючи дефініцію “педагогічні умови”, науковці дотримуються декількох позицій, які умовно поділено на три групи. Представники першої (В. Андреев, А. Найн, Н. Яковлева та ін.) вважають, що педагогічні умови – це сукупність будь-яких заходів педагогічного впливу й можливостей матеріально-просторового середовища. Дослідники, котрі підтримують другу позицію, пов'язують педагогічні умови з конструюванням освітніх систем (Н. Іпполітова, М. Зверева та ін.).

Науковці, яких зараховано до третьої групи, вважають, що педагогічні умови – це цілеспрямована дослідницька робота з уточнення закономірностей (стійких зв'язків) освітнього процесу, що забезпечують можливості перевірки результатів експериментального педагогічного дослідження (Б. Купріянов, С. Динін та ін.). Автори цієї групи вказують на необхідність виокремлення низки педагогічних умов, котрі перевіряють у межах одного дослідження.

Здійснений ґрунтовний аналіз позицій науковців щодо тлумачення змістового наповнення категорії “педагогічні умови” дав змогу виокремити низку положень, що визначають специфіку авторського розуміння анонсованої дефініції:

- 1) умови є складовими елементами педагогічних систем, явищ;
- 2) педагогічні умови відображають сукупність можливостей освітнього (спеціально сконструйовані заходи впливу та взаємодії викладачів і здобувачів освіти: зміст, методи, прийоми й форми навчання) і матеріально-просторового (технічне обладнання, наповнення бібліографічних фондів ЗВО тощо) середовища, що істотно впливають (позитивно/негативно) на його функціонування;
- 3) у структурі педагогічних умов доцільно визначати внутрішні (спрямовані на розвиток особистісної сфери (потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій, спрямованості на самоосвіту тощо) студентів) і зовнішні (сприяють формування процесуального складника реалізації дослідницької мети) елементи педагогічного впливу;

4) реалізація ефективних педагогічних умов детермінує формування досліджуваних феноменів, явищ.

Узагальнення результатів численних науково-педагогічних досліджень засвідчує, що в педагогічній теорії і практиці виокремлюють декілька різновидів педагогічних умов, а саме: організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, дидактичні умови тощо.

Підсумовуючи сказане, припускаємо, що педагогічні умови застосування НТ у професійній підготовці майбутніх ФМЕВ повинні відображати:

- якісну характеристику основних чинників, процесів і явищ освітнього середовища, основні вимоги до організації професійної підготовки майбутніх ФМЕВ у закладах вищої освіти;

- сукупність об'єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, цілеспрямовано створених і реалізованих в освітньому середовищі, які забезпечують вирішення поставлених педагогічних завдань і досягнення дослідницької мети;

- комплекс заходів, що сприяють підвищенню ефективності процесу формування професійної компетентності майбутніх ФМЕВ: інформаційних (зміст освіти; когнітивна основа педагогічного процесу); технологічних (форми, засоби, методи, прийоми, етапи, способи організації освітньої діяльності; процесуально-методична основа педагогічного процесу); особистісних (поведінка, діяльність, спілкування, особистісні якості суб'єктів освітнього процесу); психологічних (організація рефлексивної діяльності тощо).

З метою визначення педагогічних умов застосування навчальних тренінгів у професійній підготовці майбутніх ФМЕВ проаналізовано сутність чинників, апробованих в інших дослідженнях, що стосуються проблем удосконалення фахового навчання майбутніх маркетологів, економістів, економістів-міжнародників. Так, С. Адамів, розглядаючи специфіку формування професійної компетентності майбутніх маркетологів, виокремила педагогічні умови такого процесу: занурення студентів у професійно-мотиваційне середовище шляхом використання інтерактивних технологій; моделювання проблемних професійно-комунікативних ситуацій як складників інтерактивних технологій; залучення студентів до іншомовної квазі-професійної діяльності на основі використання ділових ігор; активізація самоосвітньої діяльності студентів засобами інтерактивних технологій. Однак поза увагою автора залишилась проблема використання НТ у професійній підготовці студентів економічних спеціальностей [1].

У праці С. Максимчук виокремлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів-міжнародників до професійної діяльності засобами інтерактивних технологій (створення професійно-мотиваційного середовища за допомогою використання мотиваційних тренінгів; забезпечення інтегративного підходу в професійній підготовці майбутніх економістів-міжнародників під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін; реалізація професійно-адаптаційних процесів для оптимізації практично-

професійної спрямованості іншомовної підготовки майбутніх економістів-міжнародників) [5, с. 8]. Нам імпонує авторський підхід С. Максимчук, проте, вважаємо, що доцільно було б акцентувати увагу на необхідності формування здатності студентів до самоосвіти.

Звертаючись до необхідності іншомовної професійної підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), Н. Логутіна стверджує, що ефективність згаданого процесу забезпечують такі умови: усвідомлення студентами ролі професійного іншомовного спілкування в ЗЕД менеджера; реалізація контекстного підходу до навчального процесу; використання форм і методів інтерактивного навчання; забезпечення рефлексивного аналізу майбутніми менеджерами власних комунікативних можливостей [4, с. 47]. У праці Ю. Друзь конкретизовано та експериментально перевірено педагогічні умови використання ділової гри в підготовці студентів до іншомовного спілкування [3, с. 9]. Згадані автори не вдаються до інтеграції професійних знань і практичних умінь студентів, що, на наш погляд, дещо знижує ефективність формування досліджуваних феноменів.

Вдалими в контексті нашої наукової розвідки видаються висновки Л. Боднаревої. Аналізуючи педагогічні умови використання навчальних тренінгів як засобу професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах, дослідниця зазначає, що впровадження в навчальний процес вищого економічного навчального закладу цих педагогічних інновацій сприяє забезпеченню ефективного спрямування процесу здобуття вищої економічної освіти на майбутню професійну діяльність [2, с. 34].

Аналіз наукових досліджень засвідчив відсутність цілеспрямованих розробок, предметом яких були педагогічні умови застосування навчальних тренінгів у професійній підготовці майбутніх ФМЕВ, що підтверджує актуальність нашої розвідки. Зважаючи на ці факти й маючи на меті визначити ефективні, доцільні, керовані та результативні педагогічні умови згаданого процесу, прийнято рішення застосувати метод експертної оцінки. Завданням експертів – педагогів-практиків було визначити найефективніші, на їх погляд, педагогічні умови. Аналіз відповідей викладачів дав змогу виявити оптимальні чинники застосування навчальних тренінгів у професійній підготовці майбутніх ФМЕВ. Враховували наукові розвідки, присвячені психологічним аспектам проведення тренінгів [6], основним цілям використання тренінгів у підготовці майбутніх фахівців [7] тощо. Такими умовами визначено:

- створення мотиваційно-акмеологічного тренінгового середовища для професійної адаптації студентів;
- формування професійного інтелекту майбутніх ФМЕВ у міждисциплінарному навчальному тренінгу;
- подолання праксеологічно-когнітивної неузгодженості в змодельованих ситуаціях професійної взаємодії студентів у навчальному тренінгу;

– забезпечення самоосвітньої пізнавальної діяльності майбутніх ФМЕВ для активної участі в тренінгових вправах.

Висновки. Отже, враховуючи теоретичні основи професійної підготовки майбутніх ФМЕВ, спрямованість навчальних тренінгів на активізацію освітнього процесу в закладах вищої освіти та вдосконалення підготовки студентів цієї спеціальності до професійної діяльності, результати бесід з викладачами Хмельницького національного університету, висунуто гіпотетичне припущення, відповідно до якого виокремлено педагогічні умови застосування НТ у професійній підготовці майбутніх ФМЕВ. Припускаємо, що зазначені педагогічні умови забезпечать підвищення ефективності формування професійної компетентності студентів.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у висвітленні методики реалізації комплексу педагогічних умов застосування навчальних тренінгів у підготовці майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин.

Список використаної літератури

1. Адамів С. Є. Формування професійної компетентності майбутніх маркетологів засобами інтерактивних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 240 с.
2. Бондарєва Л. І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 250 с.
3. Друзь Ю. М. Педагогічні умови використання ділової гри в підготовці студентів до іншомовного спілкування : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2000. 20 с.
4. Логутіна Н. В. Формування готовності до професійного іншомовного спілкування у майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2006. 200 с.
5. Максимчук Л. В. Підготовка майбутніх економістів-міжнародників до професійної діяльності засобами інтерактивних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2012. 20 с.
6. Макшанов С. И. Психология тренинга. Санкт-Петербург : Питер, 1997. 214 с.
7. Мельничук І. М., Мельничук С. Загальна характеристика основних цілей використання тренінгів у підготовці майбутніх фахівців. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 9. С. 113–117.
8. Новейший философский словарь / сост. и глав. ред. А. А. Грицанов. 3-е изд., исправл. Минск, 2003. 1280 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017.

Мельничук С. Ю. Комплекс педагогических условий применения обучающих тренингов в подготовке будущих специалистов международных экономических отношений

В статье конкретизировано содержание понятий “условия” и “педагогические условия”. Уточнены классификационные группы педагогических условий. Проанализированы диссертационные исследования, касающиеся проблемы выделения педагогических условий подготовки будущих экономистов, экономистов-международников, специалистов международных экономических отношений. Создан ряд достоверно эффективных педагогических условий профессиональной подготовки будущих специалистов международных экономических отношений средствами учебных тренингов. Определен комплекс

педагогических условий применения учебных тренингов в подготовке будущих специалистов международных экономических отношений, к которым отнесены: создание мотивационно-акмеологической тренинговой среды для профессиональной адаптации студентов; формирование профессионального интеллекта будущих специалистов международных экономических отношений в междисциплинарном учебном тренинге; преодоление праксеологически-когнитивного несоответствия в смоделированных ситуациях профессионального взаимодействия студентов в учебном тренинге; обеспечение самообразовательной познавательной деятельности будущих специалистов международных экономических отношений для активного участия в тренинговых упражнениях.

Ключевые слова: педагогические условия, учебные тренинги, профессиональная подготовка, экономическое образование, будущие специалисты международных экономических отношений, студенты.

Melnychuk S. A Complex of Pedagogical Conditions for the Use of Trainings in the Future International Economic Relations Specialists' Education

The meaning of the terms "conditions" and "pedagogical conditions" is analyzed and specified in the article. It is stated that the term "condition" is general scientific, and its content in the pedagogical sense is characterized by a set of provisions, such as: the condition is a series of interrelated reasons, circumstances, objects, etc.; a certain set of selected conditions influences the dynamics of the formation of pedagogical phenomena; the transformational influence obtained as a result of the realization of conditions, accelerates or slows the process of development of certain phenomena. Classification groups of pedagogical conditions are specified. The article deals with the problem of distinguishing pedagogical conditions of future economists, international economists, experts' in international economic relations training. A series of credibly effective pedagogical conditions for the education of future international economic relations specialists through trainings has been generated.

It is concluded that the pedagogical conditions of the use of training in the education of future international economic relations specialists should reflect: a qualitative description of the main factors, processes and phenomena of the educational environment, reflecting the basic requirements for the organization of professional training of future international economic relations specialists in higher education institutions; a set of objective opportunities, circumstances of the pedagogical process, purposefully created and implemented in the educational environment, which ensure the solution of the set pedagogical tasks and the achievement of the research goal; a set of measures that contribute to improving the efficiency of the process of forming the professional competence of future international economic relations specialists: information (content of education, cognitive basis of the pedagogical process); technological (forms, means, methods, techniques, stages, methods of organizing educational activities, procedural and methodical basis of the pedagogical process); personal (behavior, activity, communication, personal qualities of subjects of educational process); psychological (organization of reflexive activity, etc.).

The complex of pedagogical conditions of application of trainings in education of future international economic relations specialists is defined. These include: creation of motivational-acmeological training environment for professional adaptation of students; formation of professional intelligence of future international economic relations specialists in interdisciplinary educational training; overcoming of the practice-cognitive inconsistency in the simulated situations of professional interaction of students in the training; provision of self-educating cognitive activity of future international economic relations specialists for active participation in training exercises.

Key words: pedagogical conditions, educational trainings, professional training, economical education, future international economic relations specialists, students.